

Teologi och religionsvetenskap under förändrade förhållanden

För den svenska teologiutbildningens del var 1950-talet ett avgörande decennium. Ingemar Hedenius bok *Tro och vetande* — som publicerades 1949 — gav upphov till en avancerad medial debatt om teologins akademiska legitimitet. Sett i den samtida teologins backspegel hade den här debatten både sina goda och sina dåliga konsekvenser. Till de goda hörde att den lutherska konfessionalism som dittills kännetecknat den svenska teologin därmed fick lämna plats till ett mångkonfessionellt och så småningom mångreligiöst teologiskt och religionsvetenskapligt studium. De teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala avkonfessionaliserades mellan 1968 och 1973 och slutade gradvis att identifieras med Svenska kyrkans intressen. Därmed skapades, paradoxalt nog, förutsättningarna för en kritiskt och konstruktivt arbetande teologi som i dialog med andra vetenskaper kunde lämna sitt bidrag till den samtida, offentliga diskussionen om Gud.

Till de dåliga sidorna hörde emellertid en alltför rigid distinktion mellan «tro» och «vetande» som ibland resulterade i förenklade motsatser, som t.ex. mellan ett «inre» och ett «yttre» perspektiv, och mellan det utomvetenskapliga «tyckandet» och den enda legitimitet vetenskapliga uppgiften att «beskriva». Dessa motsatsspar har också, i mer eller mindre sofistikerad form, kommit att styra uppfattningarna om relationen mellan «teologi» och «religionsvetenskap». För var och en som arbetat en smula inom båda fälten och läst den senaste internationella forskningen inom området är det tydligt att liknande motsatsförhållanden vare sig är särskilt teoretiskt fruktbara eller stämmer överens med den konkreta praktiken i dessa olika vetenskapsområden. Den hermeneutiska fenomenologin, liksom den kritiska teorin, den feministiska teorin och den postkoloniala diskursen har på olika sätt visat hur även själva formuleringen av ett vetenskapligt problem utgår från en mängd mer eller mindre medvetet normativa ställningstaganden.

Två av samtidens mest tongivande (sekulära) filosofer, Jürgen Habermas och den under hösten avlidne Jacques Derrida, har i var sin artikel men med samma titel — «Glauben und Wissen» respektive «Foi et savoir» — argumenterat för att likaväl som man måste se skillnaden mellan «tro» och «vetande», måste man också se hur de hör ihop. Derrida menar att «tro» och «vetande» har samma paradoxala ursprung. Båda förutsätter varandra, och det är naivt att tro att man kan se dem som motsatser. Han skriver: «mellan tro sig veta och veta sig tro, alternativet är inte en lek». Även Habermas, som annars inte delar Derridas filosofiska utgångspunkter, betonar i sin artikel att i en diskussion om normativ etik är «gränsen mellan sekulära och religiösa grunder ... flytande». För både Derrida och Habermas innebär detta att religionen kan spela en viktig roll även inom det samtida, sekulära samhället. Detta innebär inte ett restlöst bejakande av all religion, utan snarare en uppmaning till ett kritiskt förhållningssätt till religion, så att den förmår skilja mellan vad som är bra och vad som är dåligt.

Derrida och Habermas, och flera med dem, inser både vikten av religionernas bidrag till den samtida demokratin och behovet av en kritisk vaksamhet. Deras egna ställningstaganden utgår från en mer komplex bild av relationen mellan «tro» och «vetande» med omedelbara konsekvenser för hur både teologi och religionsvetenskap bör bedrivas i vår tid. Detta nummer av STK, som är producerat med benäget bistånd av Mattias Martinson, Uppsala, behandlar relationen mellan tro och vetande. Det är vår förhoppning att en fruktbar diskussion om den roll de kan spela — bortom förenklade motsättningar — skall komma till stånd även inom svensk teologi och religionsvetenskap.